

Вісник

2016

№ 7-8 (25)

серпень

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

тема:

Огляд рішень РАУ
від 10, 11
та 13 червня
2016 року

с. 5

Відкрите звернення щодо неприпустимості порушення прав адвокатів та наступу на конституційний статус інституту адвокатури в Україні

с. 12

Дії НААУ
у відповідь
на тиск НАБУ

с. 17

Огляд справ щодо іноземних країн, розглянутих ЄСПЛ протягом квітня — травня 2016 року

с. 61

УКРАЇНСЬКІ АДВОКАТИ В ІСТОРИЧНІЙ ПАМ'ЯТІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОРПОРАЦІЇ

Ірина Василюк,

керівник Центру досліджень адвокатури і права НААУ,
керівник Проекту «Історія адвокатури України», к. і. н., доцент

У 2016 році світ відзначає ювілеї відомих адвокатів, зокрема: **445 років** від дня народження англійського штатного королівського адвоката, державного діяча, філософа **Френсиса Бекона**; **165 років** від дня народження адвоката, прем'єр-міністра Франції, керівника низки французьких міністерств, теоретика соціальної теорії солідаризму, лауреата Нобелівської премії миру (1920 р.) за зусилля у встановленні миру засобами арбітражу **Леона Віктора Огюста Буржуа**; **160 років** від дня народження професора права, політичного і державного діяча, президента США, лауреата Нобелівської премії миру (1919 р.) **Томаса Вудро Вільсона**; **146 років** від дня народження адвоката, судді Верховного суду США, судді Апеляційного та Верховного суду штату Нью-Йорк **Бенджаміна Натана Кардозо**; **110 років** від дня народження французького доктора права, одного із засновників міжнародного факультету порівняльного правознавства у Страсбурзі, що досліджував порівняльне, в тому числі радянське право, **Рене Давида**.

Серед українських адвокатів, ювілеї яких вшановуємо цього року, імена, які відомі не тільки на теренах України, а й за її межами. У цьому році виповнюється **195 років** від народження **Сергія Зарудного** статс-секретаря департаменту законів Російської імперії, сенатора, активного співорганізатора судової та селянської реформ, таємного радника та **180 років** від народження його брата, юриста і публіциста **Митрофана Зарудного**; **166 років** від народження юриста, екстраординарного професора **Сергія Бердшадського**; **155 років** від народження відомого галицького адвоката, міністра харчових справ уряду ЗУНР, громадського діяча, фінансиста, філантропа **Степана Федака**; **155 років** від народження

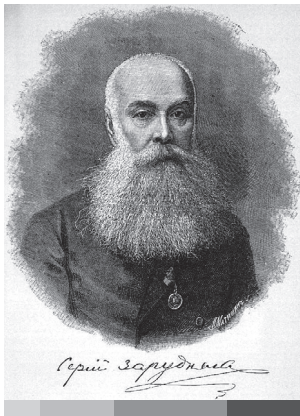
доктора права **Василя Александренка**, **150 років** від народження **Миколи Василенка** — члена Генерального суду Української Народної Республіки, міністра освіти і мистецтв в уряді гетьмана Павла Скоропадського, заступника голови уряду, президента Державного Сенату, академіка ВУАН (УАН); **150 років** від народження адвоката і судді, відомого цивіліста **Євгена Васьковського**; **100 років** від народження українського правознавця доктора права **Андрія Білинського**.

Подаємо історіографічні дані про ювілярів — громадсько-політичних діячів, державників, науковців, які зробили вагомий внесок у реформування судочинства та розвиток адвокатури¹.

¹ У статті були використані такі матеріали: Наріжний С. М. П. Василенко і його наукова діяльність. — Л., 1936; Полонська-Василенко Н. Д. Микола Прокопович Василенко — його життя та наук. діяльність. — «Український історик», 1966, № 3-4; Шемшученко Ю. С., Усенко І. Б. Життєвий і творчий шлях М. П. Василенка. В кн.: Микола Прокопович Василенко. (Біобібліографія вчених Укр. РСР). — К., 1990; Музиченко П. П. Васьковський Євген Володимирович. «Юрид. вісник», 1995, № 4.; Українці Санкт-Петербурга, Петрограда, Ленінграда... — В.: ПП Сергійчук М. І., 2013. — 710 с.

ЗАРУДНИЙ Сергій Іванович (195 років) народився 17 березня 1821 р. у с. Колодяжне, тепер Дворічанського району Харківської області, помер 18 грудня 1887 р. у м. Ніцца, Франція. Відомий український і російський юрист, державний діяч, з 1869 р. сенатор. Походив з давнього козацького роду. Відома правнича династія Зарудних. Так, за гетьмана Богдана Хмельницького його родич С. Зарудний займав пост генерального військового судді. Правниками були брат Сергія Зарудного Митрофан Зарудний та син — Олександр Зарудний — міністр юстиції у Тимчасовому уряді Росії (1917 р.).

Сергій Зарудний у 1842 р. закінчив фізико-математичний факультет Харківського університету, переїхав до Санкт-Петербурга, де зайнявся юридичною діяльністю. З листопада 1842 р. працював у Міністерстві юстиції на різних посадах: старшим помічником, столоначальником, згодом

юрисконсульт, старшим юрисконсульт. З 1852 р. — діловод Особливого комітету з перегляду Уложення про цивільне судочинство. У 1856 — 1857 рр. — чиновник Урядуючого сенату. Служив у Державній канцелярії Державної ради на посадах: помічника статс-секретаря департаменту законів, в. о. статс-секретаря департаменту цивільних і духовних справ, помічником державного секретаря.

З кінця 50-х рр. XIX ст. С. Зарудний став експертом Особливої комісії з підготовки судової реформи. У 1847 і 1858 рр. перебував у закордонному відрядженні, вивчав системи правосуддя Франції, Італії та Швейцарії. Брав участь у підготовці проекту Статуту кримінального судочинства, внесеного 1861 р. на розгляд Державної ради.

Сергій Зарудний — один із прихильників скасування кріпосного права і творців судової реформи 1864 р.

Входив до складу Особливої комісії з підготовки законодавчих пропозицій щодо судової реформи, яка була утворена при Державній канцелярії (1861р.) і працювала над проектом «Основні положення перетворення судової частини в Росії» та судовими стату-

тами, затвердженими у 1864 р. Вважав за необхідне відокремити судову владу від виконавчої. Наполягав на створенні спеціальних органів суду для оперативного розгляду незначних цивільних спорів та дрібних правопорушень. Відстоював ідею створення системи мирової юстиції, сприяв запровадженню у російський судоустрій суду присяжних та інституту присяжних повірених, утвердженню принципів гласності, безпосередності, змагальності судового процесу.

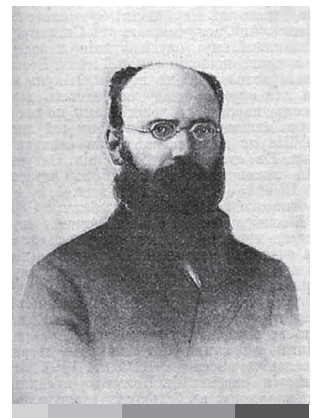
У 1865 р. затверджений на посаді статс-секретаря департаменту законів Державної ради. Був почесним членом Харківського університету, Московського юридичного товариства, почесним мировим суддею Куп'янського округу Харківської губернії. У 1869 р. призначений сенатором.

Цікаво, що у 1869 р. юридичний факультет Харківського університету заснував щорічну премію С. І. Зарудного за кращі наукові праці в галузі юриспруденції, після 1884 р. — в галузі кримінального права.

ЗАРУДНИЙ Митрофан Іванович (180 років) (1836 — 1883 рр.). Закінчив курс в училищі правознавства, служив у Сенаті та Міністерстві юстиції, після селянської реформи був чиновником для особливих доручень при Міністерстві внутрішніх справ, брав участь у розробці судових уставів та судоустрою. Працював у петербурзьких газетах. Наприкінці 60-х років XIX ст. був членом Одеської судової палати. В 1872 р. брав участь у роботі комісії з удосконалення волосних судів.

БЕРШАДСЬКИЙ Сергій Олександрович (166 років) народився 18 березня 1850 р. у м. Бердянськ Таврійської губернії, помер 21 лютого 1896 р. у Санкт-Петербурзі. Початкову освіту здобув у 1857 — 1862 рр. у Керченському повітовому училищі та Керченській Олександрівській гімназії (1863 — 1868 рр.), яку закінчив із золотою медаллю.

У 1868 — 1872 рр. навчався на юридичному факультеті Новоросійського (Одеського) університету. За дисертацію «О кредитных учреждениях в России в царство-

вание императрицы Екатерины II» отримав ступінь кандидата права і був працевлаштований в університеті. Запрошений у 1874 р. до Санкт-Петербурга, здав іспит на ступінь магістра державного права і почав викладацьку роботу в оновленій Військово-юридичній академії, а з часом і в Санкт-Петербурзькому університеті. У 1885 р. був запрошений в імператорський Олександрівський ліцей викладачем поліційного права.

У 1883 р. захистив докторську дисертацію на тему: «Литовские евреи, история их юридическо-го и общественного быта от Витовта до Люблинской унии 1388 — 1569», яка того ж року була опублікована і містила 2 томи додатків під назвою «Документы и регистры к истории литовских евреев, извлеченные из Метрики Литовской, Киевского и Виленского центральных архивов с 1388 по 1569 г.».

Варто зазначити, що усі наукові роботи С. Бершадського стосуються історії права пізнього середньовіччя. Похований на Смоленському цвинтарі у Санкт-Петербурзі.

ФЕДАК Степан (155 років) (9 січня 1861 р., Перемишль — 6 січня 1937 р.) — відомий адвокат, громадсько-політичний діяч, фінансист, філантроп.

Початкову освіту здобув у м. Яворів (Львівщина), де його батько був учителем. З 1874 р. навчався у бурсі Ставропільського інституту у Львові, згодом закінчив там же академічну гімназію та у 1882 р. юридичний факультет Львівського університету.

Під час навчання в університеті у 1881 р. став одним із співorganizаторів (разом із Костем Левицьким, Андрієм Чайковським та Євгеном Олесницьким) професійного студентського об'єднання «Кружок правників», що діяло під протекцією професора Олександра Огоновського при студентському об'єднанні «Дружній лихвар».

У 1889 р. разом з тими ж колегами-адвокатами С. Федак став співзасновником видання першого у Східній Галичині українського правничо-фахового журналу «Часопись правника».

Адвокатську практику розпочав у 1890 р. У 1891 р. С. Федак став також співзасновником музичного товариства «Боян». Співorganizатор відомих українських економічних установ, член правління економічного товариства «Народна Торгівля», член і співзасновник страхового товариства «Дністер», Центробанку, Ревізійного Союзу Українських Кооперативів, Земельного Банку. Адвокати Степан Федак, Євген Олесницький та Кость Левицький серед інших спільно з Михайлом Грушевським у 1899 р. стали співзасновниками Української національно-демократичної партії.

У 1915 р. С. Федак був вивезений російською окупаційною військовою владою до Києва як заручник, звідки повернувся в 1916 р.

У період державотворення Західно-Української Народної Республіки у 1918 р. Степан Федак був державним секретарем харчових справ уряду ЗУНР; у грудні 1918 р. організатором Українського Горожанського Комітету, головою нелегального комітету допомоги політичним в'язням.

На ниві адвокатури Степан Федак відомий тим, що він був одним із засновників та першим головою професійної адвокатської організації «Союз Українських Адвокатів у Львові» (1923 — 1939). У сьогоденньому розумінні СУА — це прототип перших на території українських земель органів адвокатського самоврядування.

Відомо, що адвокат Степан Федак був добропорядним сім'янином, батьком 8 дітей, кожен з яких залишив помітний слід в історії України. На жаль, усі вони змушені емігрувати за кордон і закінчили життя у різних країнах, зокрема в США, Бразилії, Франції, Люксембурзі, Італії, Німеччині, Австралії. Помер 6 січня 1937 р., його похорон перетворився на 5-тисячне віче.

АЛЕКСАНДРЕНКО Василь Никифорович (155 років) народився 30 січня 1861 р. у м. Ніжин Чернігівської області, помер 18 серпня 1909 р. у м. Прилуки, Чернігівщина.

Закінчив у 1885 р. юридичний факультет Санкт-Петербурзького університету, з 1883 р. виїжджав за кордон, щоб працювати у бібліотеках Англії, Німеччини, Австрії.

Автор праці «Політичний устрій англосаксів» (1885). З 1888 р. у Санкт-Петербурзі почав працювати в канцелярії Першого департаменту Сенату. Того ж року призначений приват-доцентом кафедри міжнародного

права Варшавського університету. У 1902 р. став екстраординарним, а згодом — ординарним професором цієї ж кафедри, де працював до кінця життя. Досліджував питання державного і міжнародного права і державно-правових установ.

ВАСИЛЕНКО Микола Прокопович (150 років)

народився 2 (14) лютого 1866 р. у с. Есмань, тепер селище Червоне Глухівського району Сумської області. Помер 3 жовтня 1935 р., Київ.

У 1890 р. закінчив історико-філологічний факультет Дерптського (тепер — Тартуський) університету. У 1890 р. переїхав до Києва, де в університеті слухав цикл лекцій В. Антоновича з історії українського козацтва та М. Володимирського-Буданова з історії російського права. Паралельно вів дослідницьку

роботу в архівах України, викладав у київських гімназіях та кадетському корпусі. Починаючи від 1890-х років Микола Василенко працював у Історичному товаристві Нестора-літописця, де від 1919 р. був головою. Друкував наукові статті у часописі «Київська старина». У 1903 — 1905 рр. працював у губернських державних установах секретарем губернського статистичного комітету. Був редактором газети «Киевское слово», членом Київської старої громади, інших громадських і культурних товариств. На початку 1907 р. за антиурядові публікації був засуджений до ув'язнення (покарання відбував з жовтня 1908 р. по червень 1909 у петербурзьких «Хрестах»).

Наприкінці 1907 р. Микола Василенко склав екстерном екзамену на юридичний факультет Новоросійського університету (Одеса), а після звільнення з в'язниці — магістерські екзамену у Київському університеті й отримав звання приват-доцента російської історії. Проте був недопущений до викладання як політично неблагонадійний, тому у 1913 р. вступив до адвокатської корпорації. У квітні 1914 р. був обраний головою правління Київського обліково-позичкового товариства взаємного кредиту. Після повалення самодержавства обіймав посади попечителя Київського

учбового округу і товариша міністра освіти Тимчасового уряду Росії.

З проголошенням Української Народної Республіки Микола Василенко активно включився у процес національно-державного будівництва. Він обіймав посади: члена Генерального суду УНР, а за правління гетьмана Павла Скоропадського — міністра освіти і мистецтв, заступника голови уряду, президента Державного Сенату.

У 1918 — 1924 рр. викладав у низці вузів Києва. З липня 1921 р. по лютий 1922 р. — Микола Василенко — президент ВУАН. В Академії очолював Комісію для вивчення західноруського і українського права (до 1933 р.), Соціально-економічний відділ (до 1929 р.), Товариство правників (до 1926 р.), Історичне товариство Нестора-літописця (1919 — 1930 рр.), Комісію для складання біографічного словника діячів України (до 1923 р.); був членом Архівної ради, Археографічної комісії, Всеукраїнського археологічного комітету, Комісії краєзнавства та ін.

Адвокат Микола Василенко був помітною особою в громадсько-політичному та культурно-освітньому житті українства. Завдяки М. Василенку та його однодумцям за 7,5 місяця було здійснено прорив у науковому та культурно-освітньому житті країни — засновано цілу низку важливих інституцій, які діють і сьогодні, а саме: Українська Академія наук, Національна бібліотека, Державний український архів, Національний музей, Національна галерея мистецтв, українські університети у Києві (нині Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова) та Кам'янці-Подільському (нині Кам'янець-Подільський національний університет ім. Івана Огієнка), театральний інститут, сотні українських середніх і початкових шкіл.

Микола Василенко проводив і активну наукову діяльність. Він написав кількості праць з різних галузей знань, проте найбільше — з питань історії держави і права України. Серед них праці: «До історії малоросійської історіографії і малоросійського суспільного ладу», «Сервітути й сервітутне питання у Південно-Західному краї» (обидві — 1894 р.), «О. М. Бодянский та його заслуги у вивченні Малоросії» (1903 р.), «Нариси з історії Західної Русі та України» (1916 р.), наукові розвідки «Пам'ятник української правничої літератури XVIII ст.» (1925 р.), «Як скасовано Литовського статута» (1926 р.), «Права, по котрым судится малороссийский народ» як

джерело до історії державного права України XVIII ст.» (1928 р.), «Конституція Пилипа Орлика» (1929 р.) тощо.

Микола Василенко опублікував відому працю «Матеріали до історії українського права» (1929 р.). Здійснив також публікацію «Генеральних слідств про маєтності українських полків 1729 — 1730 рр.», які фактично були повним переліком універсалів та інших документів, що закріплювали право на володіння землею у відповідній місцевості.

Дружиною адвоката Миколи Василенка була відомий історик, археолог, представниця державницької школи в українській історіографії, доктор історичних наук і вірна соратниця у всіх його наукових починаннях — Наталія Полонська-Василенко.

У квітні 1924 р. Миколу Василенка було засуджено до 10 років позбавлення волі в сфабрикованій справі «Київського обласного центру дій». Під тиском наукової громадськості вирок було переглянуто й наприкінці 1924 року вченого звільнено. Він повернувся до наукової діяльності, однак стан його здоров'я погіршувався. У 1929 р. М. Василенко був позбавлений змоги займати керівні посади в Українській Академії наук. Помер у жовтні 1935 р. Похований на Лук'янівському кладовищі у м. Києві (ділянка № 21, ряд 7, місце 1).

ВАСЬКОВСЬКИЙ Євген Володимирович (150 років) — адвокат і суддя, провідний цивіліст і процесуаліст, доктор права.

Народився 21 лютого 1866 р. у м. Акерман, тепер Білгород-Дністровський Одеської області, помер 29 травня 1942 р. у м. Варшава, Польща) — український, польський, литовський і російський правознавець, член Польської Академії Наук.

У 1888 р. закінчив юридичний факультет Новоросійського університету (Одеса). Займався адвокатською практикою в Оде-

сї, водночас досліджував проблеми організації адвокатури.

З 1897 р. працював у Новоросійському університеті на посадах: приват-доцента, екстраординарного (з 1904 р.) і ординарного (з 1906 р.) професора кафедри цивільного права, проте

за участь студентів університету в революційних подіях цих років звинувачений у потуранні їм і у 1909 р. усунутий з посади із заборобою перебувати на державній службі протягом трьох років.

Переїхав до Литви, від 1921 р. викладав право в університеті у м. Вільнюс. У 1936 р. переїхав до Варшави, де працював у складі Кодифікаційної комісії Республіки Польща, в Академії наук.

Є. Васьковський — автор праць з питань адвокатури та адвокатської діяльності, зокрема «Майбутнє російської адвокатури» (1893 р.), «Основні питання адвокатської етики» (1895 р.), «Система цивільного процесу» (1932 р.) та ін. До його авторства належить «Підручник цивільного права» (1894 р., 1896 р.), «Підручник морського торгового законодавства» (1906 р., у співавт.), «Підручник цивільного процесу» (1914 р., 1917 р.) тощо.

БІЛИНСЬКИЙ Андрій Клавдійович (100 років) народився 16 квітня 1916 р. у м. Чернівці, помер 12 листопада 1995 р. у м. Мюнхен, Німеччина. Український правознавець і публіцист, доктор права. У 1938 р. закінчив юридичний факультет Ягеллонського університету в Кракові. У 1934 і 1939 рр. був заарештований польською владою як член Організації Українських Націоналістів. З 1961 р. А. Білинський працював в Інституті східного права у Мюнхені. З 1967 р. був викладачем радянського господарського права, професором Українського вільного університету у Мюнхені.

Досліджував питання адвокатури, правову та економічну системи СРСР, насамперед проблеми господарського, шлюбно-сімейного, спадкового, житлового та фінансового права, права громадських організацій тощо.

Основні праці: «Організація радянської адвокатури» (1958 р., нім. мовою), «Радянське шлюбне право» (1961 р., нім. мовою), «Світ і ми» (1963 р.), «Радянське господарське право» (1968 р., нім. мовою), «Громадські організації в СРСР» (1969 р.), «Коментар до Конституції СРСР» (т. 1-2, 1983 р., нім. мовою, у співавт.), «Вступ до ринкової економіки» (1995 р.).